Рассмотрено	Согласовано	Утверждаю
Руководитель методического объединения учителей начальных классов ___________ / Л.Н. Хазиева / Протокол № 1 от «26» августа 2022 г	Зам. директора по УР __________ / Д.Ф. Хуснетдинова ./	Директор школы _________/Р.К.Саетгараева ./ Приказ № 86-о от «29» августа 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ

«САРМАНОВСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА»
САРМАНОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РТ

ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ НА РОДНОМ (ТАТАРСКОМ) ЯЗЫКЕ, 4 классы
предмет, класс

Рассмотрено на заседании
педагогического совета
протокол № 1 от
«29» августа 2022 г.

2022– 2023 учебный год

Пояснительная записка

Рабочая программа **по литературному чтению на родном(татарском) языке** для 4 класса разработана в соответствии с Законом Республики Татарстан «О государственных языках Республики Татарстан и других языках в республике Татарстан» (1 июля 2004 года); Законом Российской Федерации № 309-ФЗ (1 декабря 2007 года); Государственным стандартом общего образования татарской литературы.- Минобрнауки РТ, Казань, 2008; программы начального общего образования. Татарский и русский языки – Казань: издательство “Магариф”, 2010; концепции «Перспективная начальная школа», обеспечивающей тесное взаимодействие принципов развивающего обучения и традиционного образования; концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России; к авторской программе ”Литературное чтение”. Г. М. Сафиуллина, М. Я. Гарифуллина. - Казань: образование-Время, 2011; Планируемых результатов начального общего образования, на основании ООП НОО МБОУ «Сармановская СОШ» Сармановского муниципального района РТ, рассмотренного на педагогическом совете от 20.08.20 г., протокол № 1, утверждённого Приказом директора № 60 от 21.08.20; Положения «О структуре, порядке разработки и утверждения рабочих программ учебных курсов и предметов МБОУ «Сармановская СОШ» Сармановского муниципального района РТ», рассмотренного на педагогическом совете от 26.08.21 г., протокол № 1, утверждённого Приказом директора № 57 от 26.08.21; учебного плана МБОУ «Сармановская СОШ» на 2022-2023 учебный год.

По учебному плану общеобразовательной организации МБОУ «Сармановская СОШ» на изучение **литературного чтения на родном(татарском) языке** в 4 классе выделено 2 ч. в неделю, всего 68 часа в год. Исходя из этого, была разработана рабочая программа, соответствующая базисному учебному плану по ФГОС НОО для школ с обучением на родном (нерусском) языке.

Примечание: В случае совпадения уроков с праздничными и каникулярными днями, программу выполнить согласно пункта 5 Положения «О структуре, порядке разработки и утверждения рабочих программ учебных курсов и предметов МБОУ «Сармановская СОШ» Сармановского муниципального района РТ».

Общая характеристика предмета обучения.

Программа работы по литературному чтению соответствует требованиям концепции «Перспективная начальная школа» и ФГОС второго поколения.Литературное образование - один из основных предметов в начальной школе. Через этот предмет школьнику младшего школьного возраста предоставляется всестороннее образование. Основная цель литературных учебников в начальной школе - формирование у ребенка навыков правильного и бегового чтения за 4 года обучения, близкое знакомство с народным устным творчеством, произведениями писателей и поэтов, эстетическое чтение чечевичных и поэтических произведений. Основных идей несколько, и без реализации этих идей невозможно достичь цели.

Первая идея. Необходимо создать правильное представление о связи вымыслов (мифов), устного народного творчества и авторских произведений.

Вторая идея. На уроках литературы, не спеша, необходимо ввести понятие литературного образа.

Третья идея. Младшему школьнику сначала нужно научиться различать жанры произведений народного звукового творчества, а потом и сами литературные жанры.

Четвертая идея. Нужно научить младшего школьного возраста любить и наслаждаться чтением поэтических произведений.

Формирование сознательного отношения к чтению, навыков чтения – главная задача курса «Литературное чтение». Вопросы нравственности, экологии, патриотизма, являющиеся основными этическими задачами курса литературного чтения, не решаются путем прямого наставления, специального обучения в учебнике, а решаются исходя из опыта ребенка в природе, жизни и быте.

Задачи:

1.Общегосударственные задачи, которые предстоит решить комплекту «Перспективная начальная школа»: ученик должен уметь находить нужную ему информацию;содержание; ориентироваться на страницу; представлять содержание текста по названию; формировать надзорную деятельность (находить отдельные детали из литературных и художественных произведений, рассказывать со всеми мелочами) и обобщать (на основе отдельных деталей создавать единую картину, объединяя разрозненные сведения); формировать потребность в письменном общении с « умными взрослыми».

2. Теоретические задачи, соответствующие возрасту ребенка: ознакомление с особенностями сказки о животных: сходство татарских народных сказок, с одной стороны, с сказками о животных других народов (главные герои — животные, часто вступают в одни и те же отношения), с другой стороны, различие друг от друга (главные герои-другие животные, взаимоотношения друг с другом совершенно разные); обоснование авторской сказки о животных, часто основанной на народных сказках (в начальных классах еще не упоминается термин авторская обоснованность); в сказках царствование отдельных животных (наличие головы); дать герою сказки о животных представление о том, что он не только защищает слабых, но и часто хитрый.

3. Нравственные задачи: наблюдение, умение мечтать, общение с друзьями, умение любить и любить-создать представление о том, что богатство и духовная ценность.

4. Эстетические задачи: красота-это окружающая среда, только ее нужно уметь видеть о придании понятия.

5.Задачи развития речевого языка-научить ориентироваться в тексте: разделить произведения на части, найти нужное место, прочитать содержание эмоционально выраженного отрывка; при оценке литературных произведений и просмотре художественных произведений понимать предмет - это «твое» произведение;приспосабливаться к идее.

Содержание учебного предмета

№	Содержание	Количество часов
1	Изучаем законы волшебной сказки: заново переживаем прошлое и связываем его с сегодняшней жизнью	**14**
2	Знакомимся с повествованиями, основанными на фольклоре. Обнаруживаем в былине интерес к истории	**6**
3	Через творчество поэтов и художников мы учимся понимать красоту природы и людей	**7**
4	Всматриваемся в лица наших сверстников, живших задолго до нас. Выясняем, насколько мы с ними похожи.	**9**
5	Учимся у поэтов и художников видеть красоту природы и красоту человека	**6**
6	Куда нас ведут дороги	**15**
7	Человек в мире культуры.	**4**
8	Убеждаемся, что без прошлого у людей нет будущего. Задумываемся над тем, что такое Отечество	**7**
		68

Содержание программы

Устное народное творчество. Создание общего представления о мифах. Жизнь древних народов, взаимоотношения человека и природы. Дерево жизни. Тотемные животные и растения, к которым люди относятся, сохраняют древние традиции.

Волшебные сказки. Отражение древних представлений о мире. Волшебный сказочный герой. Волшебная магия. Волшебные предметы, волшебные цифры, слова, волшебные помощники, волшебные сказочные законы: герой сказки уходит из игры. Путь к достижению цели (волшебство, путь через испытания, волшебная помощь, радость победы.) Отражение народных сказок в мифах, легендах.

Легенды. Герои сказок и легенд, их переживания. Исторический контакт. Различные термины. Их происхождение. Отражение в сказках легендарных и легендарных событий.

Авторские сказки. Сходство авторских сказок с народными сказками (жанр и сюжет). Победа волшебным путем в народных сказках, сила умелого успеха, любви и любви в авторских сказках.

Фольклорный жанр в жизни, в настоящее время. Народные традиции и праздники. Символические понятия. Гимны (гимн Татарстана). Народные и авторские сказки.

Рассказ. Продолжение формирования представлений жанра рассказа. Через действия героев рассказа, их портрет и особенности характера. Отношение автора к своему герою. Сравнительная характеристика героев. Среда обитания героя, пейзаж. Отражение действительности в рассказе. Единицы литературного языка.

Формирование представления о самобытности жанра сказки и рассказа. Объяснение композиционной самобытности жанров сказки и рассказа (через наблюдения). Читателю – слушателю - показать тайну природных сил, таинственное течение жизни сказочных героев, отразить события из жизни в характерах героев рассказа.

Поэзия. Единство человека и природы. Представление мира глазами поэта. Красота окружающего мира- залог вдохновения для поэта. Сравнение, охлаждение, эпитет. Сходство в произведениях автора и народном устном творчестве. Умение находить простые литературные приемы, такие как сравнение, контраст, оживление. Упражнения по овладению важными средствами живой речи: темп, сила голоса, тон, речевая мелодика (повышение, снижение голоса).

Об авторах произведения. Биография поэта, писателя, художника. а) авторские впечатления; а) отражение авторских наблюдений; б) встречи с современными авторами, вопросы детей к автору, ответы.

Формирование библиографической культуры. Ознакомление с содержательной страницей, поиск нужного произведения, организация внеклассного содержания младшего школьного ребенка: использование домашних, школьных библиотек. Словарь по науке, справочная литература, работа с периодическими изданиями. Работа с детской книгой. Различают три основных элемента книги: обложка, книжная сущность, страницы. Создание навыков хранения книг. Изучение составления различных сборников.

Формирование навыков чтения, речи, прослушивания. Формирование навыков художественного чтения (чтение вслух, сохраняя интонацию, тон, темп). Автор хотел дать представление о картине. Умение учиться изнутри. При обучении в форме цепочки, зная свое место, учиться по очереди. Выполнять анализ прочитанного произведения Развитие учебной техники.

Духовные ценности содержания учебного предмета Патриотизм, гражданская ценность – чувство любви к родному краю, к татарскому народу, к Татарстану; служение Родине. Природная ценность - родная; любовь к природе, чувство бережного отношения. Ценность красоты, красота, гармония; внутренний мир человека; эстетическое развитие. Ценность добра - забота и нежное отношение; любовь к людям, к жизни. Ценность творческого подхода к труду, к учебному процессу - уважение к труду, целеустремленность, бережливость, терпение.

Итоги освоения литературного предмета на родном (татарском) языке

Личностные, предметные, метапредметные цели. Умение правильно произносить, произносить слова, читать произведения вслух; выявление взаимосвязи между смысловыми частями произведения, определение основной мысли и высказывание ее собственными словами; повествование наизусть 6-8 стихотворений разных авторов; повествование содержания коротких произведений; умение различать сказки, басни о волшебстве и животных; характеристика главного героя произведения, сравнительная характеристика героев различных произведений; сопоставление, олицетворение, контрастность прочитанного произведения; использование словарей; выделение отдельных элементов по книге ориентироваться (автор, название, содержание, страницы, иллюстрации). Ученик осваивает: 2-3 наименования татарской, русской, зарубежной классики; 2-3 наименования современного писателя или поэта, произведения и содержание; несколько произведений понравившегося ему автора. Полученные знания в повседневной жизни использование; различные книги в зависимости от элементов содержания; для самостоятельного чтения

Образование выпускников 4 класса, требования к мастерству и навыкам

1. Умение правильно произносить, произносить слова, читать их вслух;
2. Выявление взаимосвязи между смысловыми частями произведения, определение и высказывание основной мысли;
3. Наизусть 6-8 стихотворений разных авторов;
4. Содержание коротких произведений;
5. Умение различать волшебные и сказки о животных, басни;
6. Характеристика главного героя произведения, сравнительная характеристика героев различных произведений;
7. сопоставление, олицетворение, умение находить контраст из прочитанного произведения;
8. Использование словарей, составление тематических словарей;
9. Научить ориентироваться в книге по отдельному элементу (автор, название, страница, содержание, иллюстрации)
10. Разделение фольклорной песни: о животных. Изучение волшебных сказок, представление о басне, рассказе, группировка произведений народного творчества и авторских произведений.

Ученик должен знать:

- 4-5 наименований татарской, русской, зарубежной классики, их произведений;
- 4-5 наименований современных писателей или поэтов, рубрики, написанные ими;
- Несколько произведений самого любимого автора.

Использование полученных знаний в повседневной жизни

- определение содержания книги в зависимости от ее различных элементов;
- выбор книги для самостоятельного чтения;
- описание героев прочитанного произведения;
- найти необходимую информацию из словарей.

Формирование универсальной учебной практики на конец учебного года. Личностные результаты. Универсальные учебные действия: - Принятие понятий «семья», «Родина», «милосердие», «терпимость к другим», знание их ценности; уважение к родной республике, семье, родным, любовь к родителям; любовь и гордость к своей нации; наличие интереса к чтению, освоение роли учащегося; оценка различных жизненных ситуаций в литературных произведениях и действий героев исходя из человеческих норм;

Регулятивные универсальные учебные действия: подготовка рабочих мест для деятельности; научиться планировать работу с помощью учителя; проверка правильности работы с помощью учителя; умение оценивать качество работы.

Знание универсальных учебных действий:

- Умение обращаться с учебником.
- Художественное чтение основного текста (рассказ, стихотворение, сказка).
- Текст, содержащий слова в области этнокультуры, чтение с использованием словарей
- Понимание смысла новых слов, опираясь на знакомые слова, встречающиеся в тексте.
- Прочитав художественный текст, ответить на вопросы.
- Ответить на непростые вопросы учителя, найти соответствующую информацию в учебнике.
- Умение определять предметы, сравнения, сходства и различия
- Умение рассказывать содержание прочитанного или прослушанного небольшого текста.

Коммуникативные универсальные учебные действия:

- Умение участвовать в уроке и диалоге в различных ситуациях
- Ответы на вопросы учителя, одноклассников;
- Соблюдение норм речевого этикета: Здравствуй, прощай, умение выражать благодарность.
- Умение слушать и понимать чужую речь.
- Умение работать в паре.

Требования к уровню подготовки учащихся при окончании 4 класса:

Учебные навыки. Правда, понимая, насколько это возможно, учиться грамотно и грамотно. Выбор интонации (скорость, логическое давление, пауза, тон) в зависимости от содержания текста. Развивать скорость чтения за счет обучения полному и точному пониманию слова, быстрому пониманию. Обучение методике объемного и разнообразного чтения текстов. Совершенствовать мастерство художественного чтения. Достижение гласности и правильности. При чтении необходимо соблюдать нормы орфоэпии, выбирать скорость чтения в зависимости от содержания, умения ее увеличивать и уменьшать, читать с усилением и шепотом в зависимости от речевой цели. Обучение чтению и инсценировке литературных произведений по ролям.Умение подготовиться к художественному чтению: понимать содержание, четко представлять образ, слышать звуки фраз и стихотворных строк, выигрывать ритм, понимать цель исполнения.

Работа над текстом. Умение уловить основную мысль при прослушивании и чтении произведения, понять логику повествования, смысловую и интонационную связь текста. Определение последовательности, взаимосвязи событий. Полностью, выборочно и кратко изложить содержание прочитанного текста, включая элементы словесной картины, и подтвердить правильность ответа, прочитав отрывки из текста. Разделять текст самостоятельно на значимые части и находить в них основную мысль. С помощью учителя составить план, рассказать содержание. Поиск слов, использованных автором для описания людей, природы и событий. Умение с помощью учителя оценивать поступки, чувства героев произведения и лежащие в их основе причины. Внимание к языковым мероприятиям литературного произведения, понимание в нем изобразительных средств.

Умение быть внимательным, чутким к поэтическому слову, находить текстовый эпитет, сравнения, метафоры, выбирать варианты сравнения, понимать и оценивать метафору как средство выражения. Школьная, классная жизнь

Произведения, читаемые в 4 классе

Устное народное творчество. «Как появилась Земля» (легенда), «Вознесение неба», «Айдархан и сахабы» (легенда), «Рождение Пророка и его детство», «Цветок папоротника» (рассказ), «Белый Волк» (легенда), «Кырыккыз» (легенда), «Город Марджан и двенадцать девушек» (рассказ), «О сотворении мира» (миф), «Обоге Хапи» (миф), «Почему ель вечно зеленая?» (легенда). Сказки: «Ак байтал», «Белый Волк», «Змеиная Царевна», «Угикыз», «Две девушки», «Бумеранг» (австралийскаясказка).

Древние писатели и классики татарской литературыК. Гали «Кыйссаи Юсуф».Г. Тукай: «Корона», «Весенние чудеса». Дардеманд: «Гали». «С Ярмаки», «Утро», «Белая береза». М. Джалиль: «Лекарство». К. Найри. «Гусиное мясо нарезать на блинчики и съесть в сметане». Н.Исанбет: «В зимнюю ночь», «Родина», «Три красивых слова». Ш. Бабич: «Тихая ночь», «Габдулла эфенди Тукай». А. Алиш. «Болтливая утка». Г. Коробка: «Молния». Ш. Галиев: «КулГалига», «Алсу дөнья», «Что мне нужно на Земле?», «Урман ява», «Тукрансые». Г. Ибрагимов: «После учебы». Г. Галиев: «Бибкай аланы». Ф. Амирхан. «Маленький слуга». К. Назми: «Первый рабочий день Насимы». З. Башири:«Жалобы одного сироты».Н.Думави: «Первый снег», «Сирота». М. Магдеев: «Бахиллашу».С.Хаким: «Люблю», «Надписи на Мельничной стене». А. Файзи: «Я даю щенка на хранение». Ф. Хусни: «Мальчик и солдат». Ш. Ракипов: «Ночной полет». И. Туктар: «Букет», «Растет береза». Г. Хасанов: «Лебедь», «Абага». Г. Сабитов: «Дорогой он родной!», «Почему цветок краснеет?».Н.Арсланов: «Мой Народ». З. Тарземанов: «Шуктуган», «Дятел»

Русские писателиЛ. Толстой «Косточка», Н.Сладков: «Снаружи блестит, изнутри дрожит».

Татарские писатели и поэты (писатели современности) Р. Миннуллин: «Утро», «Заслуженный Соловей», «Сказка о щенке, с лаем похожим на звук автомобиля». «Сабантуй», «Татарларым», «Минем телем», «Утыз Имәнине укыганда туган уйлар». Р. Файзуллин: «Весна», «Мой папа». Х. Камалов: «Археолог». А. Рашит: «Племенное дерево». К. Булатова: «Только вчера», «С этой стороны, с этой земли мы». З. Дарзаман: «Разговор с насекомыми». Р. Валиева: «Гора святых», «Жемчужина цветов». «Весь мир белый», «Не забывай!». Р. Валиев: «Птицы возвращаются», «Кайтчы, Сююмбике», «Собачье солнце» (отрывок), «Моя Родина».Н.Ахмадиев: «Доброе утро». И. Гилязов: «Попугай», «Сходство». Р. Харис: «Флаг Татарстана», «Зулейха, среди белых снегов», «Улыбка», «Моя Родина», «Фронтовики». Л.Лерон: «Кыхмырый, Мыхмырый һәм Шыхмырый». Э. Шарифуллина: «Зернышко природы», «Мы дети татар», «Прелести жизни». Г. Гильманов: «Поездкана родник», «Эхо», «Курай», «Безответная легенда», «Меня зовут – Бурек». В. Нуриев: «Не сердись». «Вдохновение!» «»

Аңлатма язуы

Эш программасы “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы (2004 ел, 1 июль); “2004-2013 нче елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы Дәүләт программасы” (2004 ел, 11 октябрь); Россия Федерациясенең 309-ФЗ номерлы Законы (2007 ел, 1 декабрь); Татар теленнән гомуми белем бирүнең дәүләт стандарты. - ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы, Казан, 2008; Башлангыч гомуми белем бирү программаларына.Татар һәм рус телләре, Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2010; үстерешле укыту принциплары белән традицион белем бирү принципларының үзара тыгыз бәйләнештә булуын тәэмин итә торган «Перспективалы башлангыч мәктәп» концепциясенә; Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы “Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесенең 2021-2022 нче уку елына укыту планына; Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы “Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесенең укыту программасына (педсовет 20.08.2020 нче ел,боерык №60,21.08.2020 нче ел); Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы “Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесенең “Эш программаларын төзү һәм раслау тәртибе турында” нигезләмәсенә (педсовет 26.082020, боерык №57,26.08.2020) нигезләнеп эшләнде.

Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы “Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе» муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесенең укыту планы буенча 4 нче сыйныфта туган телдэ эдәби уку дәресләренә атнага 2 сәгать бирелә, 34 атна, ел буена 68 сәгать

Искәрмә: дәресләр бәйрәм һәм каникул көннәре белән туры килгән очракта, программа “Эш программаларын төзү һәм раслау тәртибе турында” нигезләмәсенең 5 пункты нигезендә үтәлә.

Программа үтәлү өчен түбәндәге укыту-методик әсбаплар кулланыла:

1.Әдәби уку: татар телендә башл. гомуми белем бирү мәкт. 4 нче с-фы өчен дәреслек. 3 кисәктә.1 нче кисәк/(Г.М.Сафиуллина һ.б.,рәссамы Ф.Ризаева).-Казан: “ Мәгариф-Вакыт” нәшр.,2014.

2. Әдәби уку, татар телендә башл. гомуми белем бирү мәкт. 4 нче сыйныфында эшләүче укытучы өчен дәреслек/(Г.М.Сафиуллина һ.б.,рәссамы Ф.Ризаева).- Казан: “ Мәгариф-Вакыт”,2014.

Укыту предметына гомуми характеристика.

Әдәби уку фәненнән эш программасы “Перспективалы башлангыч мәктәп” концепциясе һәм икенче буын гомуми белем бирү федераль дәүләт стандартлары таләпләренә туры килә.

Әдәби уку – башлангыч мәктәптә төп предметларның берсе. Бу фән аша кече яшьтәге мәктәп баласына һәрьяклы белем бирелә. Башлангыч мәктәптә әдәби уку дәреслекләренең төп **максаты** – 4 ел уку дәверендә балада дөрес һәм йөгерек уку күнекмәләре булдыру, халык авыз иҗаты, язучы һәм шагыйрьләр әсәрләре белән якыннан таныштыру, чәчмә һәм шигъри әсәрләрне укып эстетик ләззәт алырга өйрәтү.

Төп идеяләр берничә һәм, бу идеяләрне тормышка ашырмыйча торып, максатка ирешергә мөмкин түгел.

Беренче идея. Уйдырмалар (мифлар) , халык авыз иҗаты белән автор әсәрләренең бәйләнеше турында дөрес күзаллау булдырырга кирәк.

Икенче идея. Әдәбият дәресләрендә, ашыкмыйча гына, әдәби образ төшенчәсен кертә бару сорала.

Өченче идея. Кече яшьтәге мәктәп баласын башта халык аваз иҗаты әсәрләре жанрларын, ә соңыннан әдәби жанрларын үзләрен дә аера белергә өйрәтергә кирәк.

Дүртече идея. Кече яшьтәге мәктәп баласын шигъри әсәрләрне яратырга һәм аларны укып ләззәтләнә белергә өйрәтергә кирәк.

Укуга аңлы караш, уку күнекмәләре формалаштыру – “Әдәби уку” курсының **төп бурычы**.Әдәби уку курсының төп этик бурычларыннан булган әхлак, экология, ватанпәрвәлык мәсьәләләре дәреслектә турыдан-туры үгет-нәсыйхәт бирү, махсус өйрәтү юлы белән хәл ителми, ә бәлки баланың

табигать, тормыш-көнкүреш һәм яшәү тәҗрибәсенә нигезләнеп чишелә.

«Әдәби уку» укыту-методик комплекты түбәндәге **мәсьәләләрне** хәл итә.

1. «Перспектив башлангыч мәктәп» комплекты чишәргә тиешле **гомумдидактик бурычлар**: укучы үзенә кирәкле информацияне «Эчтәлек»;битенә карап таба белергә; исеме буенча текстның эчтәлеген күзалларга; күзәтү эшчәнлеген формалаштырырга *(әдәби һәм сәнгать исәрләреннән аерым детальләрне таба, барлык ваклыклары белән сөйләп бирә)* һәм гомумиләштерергә *(аерым детальләргә нигезләнеп, таралган төрле мәгълүматларны берләштереп, бербөтен картина тудырырга);* «акыллы өлкәннәр» белән хат аша аралашу ихтыяҗы формалаштырырга тиеш.

2. Бала яшенә туры килә торган **теоретик бурычлар**:хайваннар турындагы әкият үзенчәлекләре белән таныштыру: татар халык әкиятләренең, берьяктан, башка халыкларның хайваннар турындагы әкиятләренә охшаш булуы *(төп геройлары — хайваннар, еш кына бер ук төрле мөнәсәбәтләргә керәләр),* икенче яктан, бер-берсеннән аерылуы *(төп геройлар — башка төрле хайваннар, бер-берсе белән мөнәсәбәтләре бөтенләй башка төрле);* хайваннар турышдагы автор әкиятләренең еш кына халык әкияләренә нигезләнүе *(башлангыч сыйныфларда әле автор нигезләнүе термин буларак әйтелми);* халык әкиятләрендә аерым хайваннарның патшалык итүе *(баш булуы);* хайваннар турындагы әкият героеның һәрвакытта көчсезләрне яклаучы гына түгел, еш кына хәйләкәр, тиктормас, көлкегә калучы икәнлеге турында төшенчә бирү.

3. **Әхлакый бурычлар**: күзәтүчәнлек, хыяллана белүчәнлек, дуслар белән аралашу, ярата һәм яратыла белү – байлык һәм рухи кыйммәт икәнлеге турында күзаллау булдыру;

4. **Эстетик бурычлар**: матурлык - ул сине чолгап алган тирәлек, бары тик аны күрә белергә кирәкле турында төшенчә бирү;

5. **Сөйләм телен үстерү бурычлары** -текстта ориентлаша белергә өйрәтү: әсәрләрне өлешләргә бүлү, кирәк урынны табын укып күрсәтү, хис белән белдерелгән өзекнең эчтәлеген ачыклау; әдәби әсәрләргә бәя бирелгәндә һәм сәнгать әсәрләрен караганда предметка - бу «синең» әсәрне аңлау;идеяң икәнен җайлап төшендерү.

Укыту предметының темаларының эчтәлеге

№	Бүлек	Сәгать саны
1	Тылсымлы әкият кануннарын өйрәнәбез: үткәннәрне яңадан кичереп,бүгенге тормыш белән бәйлибез	14
2	Фольклорга нигезләнгән хикәяләү. Дастан, риваять һәм легендалар аша тарих белән танышабыз.	6
3	Шагыйрьләр һәм рәссамнар иҗаты аша табигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез.	7
4	Безгә кадәр яшәгән яшьтәшләребез тормышы белән танышабыз.	9
5	Матурлыкның безгә ничек тәэсир итүен аңларга тырышабыз.	6
6	Җирдә кеше булу өчен, кеше күпме юллар үтә.	15
7	Сәнгать дөньясының үзенә генә хас үзенчәлекләрен ачыклыйбыз.	4
8	Үткәне булмаган халыкның киләчәге юк.Туган ил турында уйланабыз.	7
	Барлыгы	68

Эчтәлек

Халык авыз иҗаты.

Мифлар турында гомуми күзаллау булдыру.

Борынгы халыкларның тормышы, кеше һәм табигать арасындагы мөнәсәбәт. Тормыш агачы. Тотем хайван һәм үсемлекләр, кешеләрнең аларга карашы, борынгы традицияләрнең сакланышы.

Тылсымлы әкиятләр.

Дөнья турында борынгы күзаллаулар чагылышы. Тылсымлы әкият герое. Тылсымдөньясы. Тылсымлы предметлар, сихри саннар, сүзләр, тылсымлы булышчылар, тылсымлы әкият законнары: әкият герое өеннән чыгып китә. Максатка ирешү юлы (тылсымдөньясы, карурманнар аша үтүче юл, сынаулар, тылсымлы булышчы ярдәме, җиңү шатлыгы.) Халык әкиятләренең мифлар, легендаларда чагылышы.

Риваять һәм легендалар.

Риваять һәм легендаларда сөйләнгән геройлар, аларның кичерешләре. Тарихи бәйләнеш. Төрле атамалар. Аларның килеп чыгышы.Риваять һәм легендаларда бирелгән вакыйгаларның әкиятләрдә чагылышы.

Автор әкиятләре.

Автор әкиятләренең халык әкиятлре белән охшашлыгы (жанр һәм сюжет). Халык әкиятлрендәге тылсым юлы белән җиңүләр, автор әкиятләрендә акыл белән эш итеп уңышка ирешү, ярату һәм яратыла белүнең көче.

Фольклор жанрының тормышта, хәзерге вакытта яшәеше.

Халык традицияләре һәм бәйрәмнәре. Символик төшенчәләр. Гимннар (Татарстан гимны). Халык һәм автор әкиятләре.

Хикәя.

Хикәя жанры турнда күзаллау формалаштыруны дәвам итү. Хикәя геройлары, аларның портреты һәм характер үзенчәлекләренең башкарган гамәлләре аша чагылышы. Авторның үз героена мөнәсәбәте. Геройларга чагыштырмача характеристика. Герой яшәгән тирәлек, пейзаж.Хикәядәге чынбарлык чагылышы. Әдәби тел берәмлекләре.

Әкият һәм хикәя жанрының үзгәлеге турында күзаллау формалаштыру.

Әкият һәм хикәя жанрларының композиция үзенчәлеген (күзәтүләр аша) аңлату. Укучы-тыңлауга табигый көчләрнең серен, әкият геройларының серле тормыш агышын күрсәтү, хикәя геройлары-ның характерларында тормыштан алынган вакыйгаларны чагылдырып сөйләү.

Шигърият. Кеше һәм табигать бергәлеге. Дөньяны шагыйрь күзлегеннән чыгып күзаллау. Әйләнә-тирә дөнья матурлыгын шагыйрь өчен илһам чишмәсе булуын инандыру. Шагыйрьдә чагыштыру, сынландыру, эпитет.

Автор әсәрләрендә һәм халык авыз иҗатында охшашлык. Чагыштыру,контраст,җанландыру кебек гади әдәби алымнарны таба белү. Җанлы сөйләмнең мөһим чараларын үзләштерү күнегүләре:темп,тавыш көче,тон,сөйләм мелодикасы(тавышны кутәрү ,түбәнәйтү).

Әсәр авторлары турында.

Шагыйрь, язучы, рәссамның биографиясе.

а) әсәрдә авторлар кичереше;

ә) автор күзәтүләренең чагылыш;

б) хәзерге заман авторлары белән очрашу, балаларның авторга сораулары, җаваплар.

Библиографик культура формалаштыру.

Эчтәлек бите белән танышу, аңа карап, кирәкле әсәрне китаптан таба белү, кече яштәге мәктәп баласының дәреслектән тыш эчтәлген оештыру: өй, мәктәп китапханәләреннән файдалану. Фән буенча сүзлек, белешмә әдәбият, вакытлы матбугат белән эшләү. Балалар китабы белән эшләү. Китапның төп өч элементын аеру: китап тышлыгы, китап төпсәсе, битләре. Китапны саклап тоту күнекмәләре булдыру. Төрле җыентыклар төзергә өйрәнү.

Уку, сөйләү, тыңлау күнекмәләре формалаштыру.

Сәнгатьле уку күнекмәләре формалаштыру *(интонация, тон, темп саклап кычкырып уку)*. Автор бирергә теләгән картинаны күзал-лау. Эчтән укый белергә күнектерү. Чылбыр рәвешендә укыганда, үз урыныңны белеп, чират буенча уку. Укылган әсәргә анализ ясау. Уку техникасын үстерү

Уку предметы эчтәлегенең рухи кыйммәтләре

Патриотизм, гражданлык кыйммәте – Туган якка, татар халкына, Татарстанга мәхәббәт хисе; Ватанга хезмәт итү.

Табигать кыйммәте – туган җир; табигатькә карата мәхәббәт, сакчыл караш хисе.

Матурлык кыйммәте – матурлык, гармония; кешенең эчке дөньясы; эстетик үсеш.

Яхшылык кыйммәте – кайгыртучанлык һәм йомшак мөгамәлә; кешеләрне, тормышны ярату хисе.

Хезмәт, уку процессына иҗади якын килү кыйммәте - хезмәткә хөрмәт; максатчанлык, сакчыллык, сабырлык кебек сыйфатларны булдыр.

Туган телдә әдәби уку фәнен үзләштерүгә планлаштырылган нәтиҗәләр

Предметлы УУГ	Метапредметлы УУГ	Шәхси УУГ
Әсәрне сүзләрне дөрес итеп әйтеп, кычкырып һәм эчтән укый белү; әсәрнең мәгънәви кисәкләре арасындагы бәйләнешне ачыклау, төп фикерне билгеләү һәм аны үз сүзләрең белән әйтеп бирү; төрле авторларның 6-8 шигырен яттан сөйләү; кыска күләмле әсәрләрнең эчтәлеген сөйләү; тылсымлы һәм хайваннар турындагы әкиятләрне, мәсәлләрне аера белү; әсәрдәгетөпгеройныхарактерлау, төрле әсәр геройларына чагыштырма характеристика; укылган әсәрдән чагыштыру, җанландыру, контрастны таба белү; сүзлекләрдән файдалану; аерым бер элементы буенча китапта ориентлашырга өйрәтү*(авторы , исеме, “Эчтәлек” бите, иллюстрацияләр)*. <u>Укучытүбәндәгеләрнеүзләштерә:</u> 2-3 татар, рус, чит ил классигынын исемен; 2-3 хәзерге зама нязучысы яки шагыйренең исемен, алар язган әсәрләрне һәм эчтәлеген; үзенә иң ошаган авторның берничә әсәрен. Алынган белемнәрне көндәлек тормышта куллану; китапның, төрле элементларына карап, эчтәлеген билгеләү; мөстәкыйль рәвештә уку өчен китап сайлау; укылганәсәр геройларын тасвирлап сөйләү; сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу.	<u>Танып белү универсаль укугамәлләре </u>үзенә кирәкле информацияне таба белү; анализлый һәм информацияне бәяли белү; логик фикерләү чылбырын төзү; тәкъдим ителгән план ярдәмендә предмет, күренешләрне сурәтләү; мәгълүмат җиткерүче символларны уку; тормыш тәҗрибәсен кулланып, ситуациянең моделе буенча текст төзү; тәҗрибә кулану аша нәтиҗә чыгару; материаль объектлар (фишкалар) кулланып биремнәр үтәү; анализ, гомумиләштерү нигезендә нәтиҗә чыгару <u>Регулятив (көйләгеч) универсаль уку гамәлләре</u> -көч һәм энергия туплау, конфликтларны һәм каршылыкларны чишүмаксатында ихтыяр көчен үстерү; белгәнне һәм белмәгәнне аера белү; үзэшчәнлегеңне контрольгә алу, рәсемнәр ярдәмендә биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү; эшләнәчәк эшкә мөстәкыйль максат куя белү; үз-үзеңне ихтыяр буенча көйләү; бәяләү нәтиҗәсен шартлы символик формада чагылдыру; дәрестә өйрәнелгән материалның фәнне өйрәнүдәге, тормыштагы әһәмиятен ачыклау; тормыш тәҗрибәсен куллану; үтәлгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү, уңышлылыгына бәя бирү; укучылар тарафыннанбелгән яки әлегәчә белмәгән күнекмәләрне үзара бәйләү; тыңлаучыларга аңлаешлы сөйләмтөзү; күзаллау, фаразлау; логик фикер йөртү осталыгы; күршең белән хезмәттәшлек итү; фикерләү сәләтен үстерү, карарлар кабул итү һәман тормышка ашыру; үз фикереңне тулы, төгәл һәм ачык, аңлаешлы итеп әйтү, аныяклау; җитмәгән мәгълүматны башкалардан сорашып белү.	Үзэшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру; дәреслек геройларына, күршеңә ярдәмитү дәтанып-белү инициативасын күрсәтү; үз мөмкинлекләреңне бәяләү, тормыш тәҗрибәсен куллану; дәрестә үзенең белеем һәм күнекмәләрен куллану; үз фикереңне әйтә белү; иҗади эшчәнлеккә омтылыш булдыру; үз уңышларың-уңышсызлыкларың сәбәпләре турында фикер йөртү; кече яшьтәге мәктәп баласыүзе тел берәмлекләрентанып, таныш һәм таныш булмаганнарг абүләбелү; биремнәр системасында ориентлашырга өйрәнү.

**4 нче сыйныфны тәмамлаган укучыларның белеме,
эш осталыгы һәм күнекмәләренә таләпләр**

1. Әсәрне сүзләрне дөрес итеп әйтеп, кычкырып һәм эчтән укый белү;
2. Әсәрнең мәгънәви кисәкләре арасындагы бәйләнешне ачыклау, төп фикерне билгеләү һәм аны үз сүзләрең белән әйтеп бирү;
3. Төрле авторларның 6-8 шигырен яттан сөйләү;
4. Кыска күләмле әсәрләрнең эчтәлеген сөйләү;
5. Тылсымлы һәм хайваннар турындагы әкиятләрне, мәсәлләрне аера белу;
6. Әсәрдәге төп геройны характерлау, төрле әсәр геройларына чагыштырма характеристика;
7. Укылган әсәрдән чагыштыру, җанландыру, контрастны таба белу;
8. Сүзлекләрдән файдалану, тематик сүзлекләр төзү;
9. Аерым бер элементы буенча китапта ориентлашырга ойрәтү *(авторы , исеме, “Эчтәлек” бите, иллюстрацияләр)*
10. Фольклор жырын аеру: хайваннар турындагы. Тылсымлы әкиятләрне өйрәнү, мәсәл,хикәя турында күзаллау, халык иҗаты әсәрләре һәм автор әсәрләрен төркемли белү.

Укучы түбәндәгеләрне белергә тиеш:

- 4-5 татар, рус, чит ил классигынын исемен, аларның әсәрләрен;
- 4-5 хәзерге заман язучысы яки шагыйренең исемен, алар язган рубрикаларны;
- Үзенә иң ошаган авторның берничә әсәрен.

Алынган белемнәрне көндәлек тормышта куллану

- китапның, төрле элементларнына карап, эчтәлеген билгеләү;
- мөстәкыйль рәвештә уку өчен китап сайлау;
- укылган әсәр геройларын тасвирлап сөйләү;
- сүзлекләрдән кирәкле мәгълүматны табу.

Уку елы ахырына универсаль уку гамәлләре формалаштыру. УУГ

Шәхси нәтиҗәләр.

Шәхси универсаль уку гамәлләре:

- "Гаилә”, "туган ил”, "мәрхәмәтлелек”, "башкаларга карата түземлелек” төшенчәләрен кабул итү, аларның кадерен белү;
- Туган республикага, гаиләгә, туганнарга карата хөрмәт, әти-әнине ярату; үз милләтеңне ярату, татар булуың белән горурлану;
- укуга карата кызыксыну хисе булу, укучы ролен үзләштерү;
- әдәби әсәрләрдәге төрле тормыш ситуацияләрен һәм геройларның гамәлләренә кешелек нормаларыннан чыгып бәя бирү;

Предметара нәтиҗәләр.

Регулятив универсаль уку гамәлләре:

- Эшчәнлек өчен эш урынын әзерләү.
- Укытучы ярдәме белән эшне планлаштырырга өйрәнү.
- Укытучы ярдәмендә эшнең дөреслеген тикшерү.
- Эш сыйфатына бәя бирә белү.

Танып белү универсаль уку гамәлләре:
- Дәреслек белән эш итә белү.
- Хәрефләрне танып, текстны (хикәя, шигырь, әкиятне) сәнгатьле итеп уку.
- Этнокультура өлкәсенә караган сүзләр булган текстны, сүзлекләр кулланып, аңлап уку.
- Текстта очраган таныш сүзләргә таянып, яңа сүзләрнең мәгънәсен төшенү.
- Текстны сәнгатьле итеп укыгач, сорауларга җавап бирү.
- Укытучының авыр булмаган сорауларына җавап бирә, тиешле мәгълүматны дәреслектән таба белү.
- Предметларны, чагыштыра, охшаш һәм аермалы якларын билгели белү
- Укылган яки тыңланган зур булмаган текстның эчтәлеген сөйли белү.

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре:
- Дәрестә һәм төрле ситуацияләрдә диалогта катнаша белү
- Укытучының, классташларның сорауларына җавап бирү;
- Сөйләм этикеты нормаларын үтәү: исәнләшә, саубуллаша, рәхмәт белдерә белү.
- Башкаларның сөйләмен тыңлый һәм аңлый белү.
- Парларда эшли белү.

4нче сыйныфны тәмамлаганда укучыларның әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр:

Уку күнекмәләре.

Дөрес, аңлап, тиешле дәрәҗәдә йөгерек һәм сәнгатьле уку. Интонацияне (тизлек, логик басым, пауза, тон) текст эчтәлегенә бәйле рәвештә сайлау.

Уку тизлеген сүзне тулы һәм төгәл күрергә, тиз аңларга өйрәтү исәбенә үстерү. Эчтән уку алымына зур күләмле һәм күптөрле текстларны укытып өйрәтү. Сәнгатьле уку осталыгын камилләштерү. Авазларны ачык һәм дөрес әйтүгә ирешү. Укыганда орфоэпия нормаларын үтәү, уку тизлеген эчтәлеккә бәйле рәвештә сайлау, аны арттыра һәм киметә белү, сөйләм максатына карап, тавышны көчәйтеп һәм пышылдап уку. Әдәби әсәрләрне рольләргә бүлеп укырга һәм сәхнәләштерергә өйрәтү.Сәнгатьле укуга хәзерләнә белү: эчтәлекне аңлау, сурәтләнгән күренешне ачык итеп күз алдына китерү, фраза һәм шигырь юлларының яңгырашын ишетү, ритмын отып алу, башкару максатын аңлау.

Текст өстендә эшләү.

Әсәрне тыңлаганда һәм укыганда төп фикерне тотып ала белү, хикәяләүнең логикасын, тексттагы мәгънәви һәм интонацион бәйләнешне аңлау. Вакыйгаларның эзлеклелеген, узара бәйләнешен билгеләү. Сүзле картина элементлары кертеп, укылган текстның эчтәлеген тулысынча, сайлап һәм кыскача сөйләү, җавапның дөреслеген текстан өзекләр укып раслау. Текстны мөстәкыйль рәвештә мәгънәле кисәкләргә бүлү һәм аларда чагылдырылган төп фикерне таба алу. Укытучы ярдәмендә план төзү, эчтәлеген сөйләү. Кешеләрне, табигатьне һәм вакыйгаларны сүрәтләү өчен автор кулланган сүзләрне табу. Әсәр геройларының эш кылынышларына, уй – хисләренә һәм алар нигезендә яткан сәбәпләргә укытучы ярдәмендә бәя бирә белү. Әдәби әсәрнең тел чараларына игътибарлы булу, андагы сурәтләү чараларын аңлау. Шигъри сүзгә игътибарлы, сизгер булу, текстан эпитет, чагыштыру, метафораларны табу, чагыштыруга вариантлар сайлау, метофораны читләтеп әйтү чарасы итеп аңлый һәм бәяли белү.

Мәктәп, сыйныф тормышын күзәтүләр нәтиҗәсендә хикәяләр төзү. Үз сөйләмеңне планлаштыра белү, соңыннан тикшерү һәм, сөйләм максатын исәпкә алып, төзәтмәләр кертү. әкият һәм хикәяләр сюжетына үз вариантларыңны уйлап табу, әсәр геройларының урыннарын алмаштыру, аларны гадәти булмаган хәлләргә кую. Сюҗет үсешен алдан билгели алу, исеме һәм башламы буенча китапның темасын, якынча эчтәлеген билгеләү.

Балалар белергә тиешле әдәби жанрлар: әкият һәм хикәя, шигырь һәм мәсәл, халык аваз иҗаты әсәрләре (табышмак, мәкаль, җыр, әйтем, уйдырма)

4 нче сыйныфта укыла торган әсәрләр

Халык авыз иҗаты.

“Җир ничек яралган?” (легенда), “Күкнең күтәрелүе” (хикәят), “Айдархан һәм сәхабәләр”, (легенда), “Пәйгамбәрнең тууы һәм аның балачагы”, “Абага чәчәге” (хикәят), “Ак бүре” (риваять), “Кырык кыз”(риваять), “Мәрҗан каласы һәм унике кыз” (хикәят), “Дөнья яратылу турында” (миф), “Хапи алла турында” (миф), “Чыршы ни өчен мәңге яшел?” (легенда) . әкиятләр: “Ак байтал”,“Ак бүре”, “Еланнар патшасы Шаһмара”, “Үги кыз” , “Ике кыз”, “Бумеранг”(Австралия халкы әкияте).

Борынгы язучылар һәм татар әдәбияты классиклары

Кол Гали “Кыйссаи Йосыф”. Г. Тукай: “Таз”, “Яз галәмәтләре”.Дәрдемәнд: “Гали”.З. Ярмәки: “Иртә”, “Ак каен”.М.Җәлил: “Дару”.К.Насыйри. “Каз итен коймакка төреп,каймакка манып ашау”. Н.Исәнбәт: “ Кышкы төндә”, “Туган ил”, “Өч матур сүз”. Ш.Бабич: “Тын төн”, “Габдулла әфәнде Тукай”.А. Алиш. “Сертотмас Үрдәк”.Г.Кутуй: ”Яшен”.Ш.Галиев:”Кол Галигә”, “Алсу дөнья”, “Җирдә миңа ни кирәк?”, “Урман ява”, “Тукран сые”.Г.Ибраһимов: “Укудан кайткач”.Г.Галиев. “Бибкәй аланы”.Ф.Әмирхан: “Кечкенә хезмәтче”.К.Нәҗми: “Нәсимәнең беренче эш көне”.З.Бәшири: “Бер асрауның аһ-зары”.Н.Думави: “Беренче кар”, “Ятим бала”.М.Мәһдиев: “Бәхилләшү”.С.Хәким: “Яратам мин”, “Тегермән стенасындагы язулар”.Ә.Фәйзи:”Асрарга бала бирәм”.Ф.Хөсни:”Малай белән солдат”.Ш.Рәкыйпов: “Төнге очыш”.И.Туктар: “Букет”, “Бер каен үсә”.Г.Хәсәнов: “Аккош”, “Абага”.Г.Сабитов:“Кадерле ул туган як!”, “Чәчәк нигә боекты?”.Н.Арсланов: “Халкыма”.Җ.Тәрҗеманов: “Шуктуган”, “Тукран малае Шуктуган”. Л.Ихсанова: “Шомырт чәчәкләре ак кына”.Ф.Яруллин: “Буар елан”.М.Әгъләмов: “Матурлык минем белән”.Зөлфәт: “Кыз тавы”. С.Шакир: “Ландыш чәчәге”.Р.Хафизова: “Кирлемән”.Г.Латыйп: “Минем нәсел”.Р.Гыйззәтуллин: “Язгы моң”.К.Тимбикова: “Бану әби сабагы”.К.Сибгатуллин: “Чыпчык”, “Бөтен кеше бүген шундый әйбәт”.Роб.Әхмәтҗанов: “Безнең шигырь”.Р.Хисмәтуллин: “Аһ. Бер китсә кирегә...”

Рус язучылары

Л. Толстой “Слива төше”., Н. Сладков: “Тыштан ялтырый, эчтән калтырый».

Татар язучылары һәм шагыйрьләре (бүгенге көн язучылары)

Р. Миңнуллин: “Иртән иртүк”, “Атказанган сандугач”, “Машина тавышлы көчек турында кечкенә әкият”, “Сабантуйда”, “Татарларым”, “Минем телем”, “Утыз Имәнине укыганда туган уйлар”. Р.Фәйзуллин: “Быелгы яз”, “Минем әти”. Х.Камалов: “Археолог”. Ә.Рәшит: “Нәсел агачы”.К.Булатова:”Кичә генә”, “Шушы яктан, шушы туфрактан без”.Җ.Дәрзаман: “Бөҗәкләр белән сөйләшү”. Р. Вәлиева: “Изгеләр тавы”, “Энҗе чәчәк”. “Бөтен дөнья ак кына”, “Онытма!”. Р.Вәлиев: “Кошлар кайта”, “Кайтчы, Сөембикә”, “Эт кояшы” (өзек), “Ватаным”. Н.Әхмәдиев: “Хәерле иртә”.И.Гыйлаҗев: “Тутыкмас тотка”, “Охшашлык”.Р.Харис: “Татарстан әләме”, “Зөләйха”, Ак карлар арасында”, “Елмай”, “Туган җирем”, “Фронтовиклар”.Л. Лерон: “Кыхмырый, Мыхмырый һәм Шыхмырый”.Э. Шәрифуллина “ Табигатьнең бер бөртеге”, “Без татар балалары”, “Тормыш яме”. Г. Гыйльманов: “Чишмәгә бардык”, “Кайтаваз”, “Курай”, “Җавапсыз легенда”, “Минем исемем – Бүрек”.В. Нуриев: “Ачуланма инде. Илһам!”,Г. Рәхим:”Көз йөри”, “Көзге моң”, “Көзге урман”, “Песнәк”, “Апрель”.Р. Корбан: “Көз нинә моңлы?”, “Ярдәм итик”, “Курай”.Йолдыз: “Очрашу”. Р.Мингалим: “Бүген төнлә күккә кара”. Батулла: “Су иyaләре”(әкият), “Терек-терек кырмыска”, “Салават күпере кайда йоклый?”В.Хәйруллина “ Хәерле көн”, “Алмаштыру”,“Наз”, “Чикерткә”. М.Мирза: “Көз”, “Балачак хатирәсе”.Ф.Бәйрәмова: “Кара пулат”.Мөҗәһит: “Бер яфрак зары”.Д.Гайнетдинова: “Исәнме, яңа көн”, “Батыр Хәбир”.Л.Гыймадиева: “Кара урман, караңгы төн”. Н.Сәйяр: “Айсылу”. Р.Рахман: “Кесәл”. Н.Каштан: “Әрем исе”.Г.Вәлиева: “Кызыктырсалар да”, “Карт алаша колагы”.Ф.Тарханова: “Без бәлеш пешерәбез”, “Килде пилмән ашыйсы”. И Нәбиуллина: “Тәмле тел”.Ф. Мәҗитов: “Яңгыр кызы Гөлтамчы”. Г.Мөхәммәтшин: “Туган як”. М.Галиев: “Туган як”.Г.Морат: “Чит тел”.С.Гаффарова: “Көз”.Р.Зәйдулла: “Кол Гали”.

Тәрбия программасын исәпкә алып тематик планлаштыру

№ п/п	Бүлек һәм темаларның исеме	Тәрбия программасының “Мәктәп дәресе” модуле	Сәгатьләр саны
1	Тылсымлы әкият кануннарын өйрәнәбез: үткәннәрне яңадан кичереп,бүгенге тормыш белән бәйлибез	Халыкара грамоталылыкны таралу көне Халыкара укытучылар көне Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	14
2	Фольклорга нигезләнгән хикәяләү. Дастан, риваять һәм легендалар аша тарих белән танышабыз.	Халыкара мәктәп китапханәләре көне Халыкара толерантлык көне. Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген	6

		активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	
3	Шагыйрьләр һәм рәссамнар иҗаты аша табигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез.	Билгесез солдат көне. Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	7
4	Безгә кадәр яшәгән яшьтәшләребез тормышы белән танышабыз.	Ленинградны фашистлар блокадасыннан коткару көне (1944 нче ел). Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру	9

		эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	
5	Матурлыкның безгә ничек тәэсир итүен аңларга тырышабыз.	Ватаннан читтә хезмәт бурычын үтәгән россиялеләрне искә алу көне. Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану. Ватанны саклаучылар көне	6
6	Җирдә кеше булу өчен, кеше күпме юллар үтә.	Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы	15

		һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	
7	Сәнгать дөньясының үзенә генә хас үзенчәлекләрен ачыклыйбыз.	Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	4

8	Үткәне булмаган халыкның киләчәге юк.Туган ил турында уйланабыз.	Укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү. Укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган кыйммәтле аспектына җәлеп итү, дәресләрдә социаль әһәмияткә ия булган мәгълүмат белән эшләү, аның турында фикер алышу, укучыларның шул уңайдан үз фикерләрен әйтү, аңа карата үз карашларын булдыру эшен оештыру. Педагогик хезмәткәр һәм укучы арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итү. Дәрестә укучылар белән эшләүнең интерактив формаларын куллану: укучыларның танып-белү мотивациясен стимуллаштыра торган интеллектуаль уеннар; дидактик театр; укучыларга конструктив диалог алып бару тәҗрибәсен алырга мөмкинлек бирә торган дискуссияләр; команда эшенә һәм башка укучылар белән аралашуга өйрәтә торган парларда төркемле эш яки төркемле эш тәҗрибәсе куллану. Уку предметы эчтәлеген өйрәнгәндә укучыларның үз мисалларын демонстрацияләү, уку өчен кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелекне чагылдырган текстлар табу, сыйныфта чишү өчен проблемалы ситуацияләр һәм аларны чишү юлларын табуда тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану.	7
	Барысы		68

Календарь -тематик планлаштыру

№ урока	Раздел (на усмотрение учителя)	Тема урока	Вакыты план	Вакыты факт
1	**Тылсымлы әкият кануннарын өйрәнәбез: үткәннәрне яңадан кичереп,бүгенге тормыш белән бәйлибез (14 сәг.)**	Җир йөзендә яшәгән беренче кешеләр	1.09	
2		Җир ничек яралган? (легенда)	5.09	
3		Борынгы легендалар ни сөйли? “Күкнең күтәрелүе”	8.09	
4		Тотем агачлар	12.09	
5		Пәйгамбәрнең тууы.	15.09	
6		Туган як сылуы – ак каен	19.09	
7		Абага чәчәге. Г.Кутуй “Рөстәм маҗаралары”	22.09	
8		Абага чәчәге. Г.Кутуй “Рөстәм маҗаралары”	26.09	
9		Тотем хайваннар. “Ак байтал” (татар халык әкияте)	29.09	
10		Татар мифологиясендә Ак бүре. Татарстан гербы.	03.10	
11		Ак бүре (Татар халык әкияте)	06.10	
12		Әкиятләрдә Ак елан.	10.10	
13		Ф. Яруллин “Буар Елан”	13.10	
14		Еланнар патшасы Шаһмара.	17.10	
15	**Фольклорга нигезләнгән хикәяләү. Дастан, риваять һәм легендалар аша тарих белән танышабыз. (6 сәг.)**	Борынгы шагыйрь Кол Гали. Кыссаи Йосыф.	20.10	
16		Без – татар балалары. Г. Латыйпның “Минем нәсел”, Э. Шәрифуллинаның “Без – татар балалары”	24.10	
17		Су асты патшалыгында. Н. Сәйяр “Айсылу”	27.10	
18		Су кызы.	7.11	
19		Айсылу – бәхетле бала.	10.11	
20		Г.Гыйльманов “Җавапсыз легенда»	14.11	
21	**Шагыйрьләр һәм рәссамнар иҗаты аша табигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез.** ***(6 сәг.)***	Җирдә миңа ни кирәк?	17.11	
22		Шәехзадә Бабич шигырьләре.	21.11	
23		Көзге табигать мизгелләре.	24.11	
24		Кышкы сандугач.	28.11	
25		Иртә яме, иртә моңы- җан азыгы.	01.12	
26		Әнкәм портреты.	05.12	
27	**Безгә кадәр яшәгән яшьтәшләребез**	Иң матур сүз.	08.12	
28		Кеше ышанмаслык сүзне чын булса да сөйләмә.	12.12	

29	**тормышы белән танышабыз. (9 сәг)**	“Шагыйрьләр һәм рәссамнар иҗаты аша та-бигать һәм кешеләрнең матурлыгын аңларга өйрәнәбез”бүлеген кабатлау	15.12	
30		Газаплы язмыш.	19.12	
31		Кечкенә хезмәтче.	22.12	
32		Күз яшьле балачак.	26.12	
33		Д.Аппакова “Кечкенә Бануның тарихы”	09.01	
34		Каникуллар- рәхәт вакыт.	12.01	
35		Балачак хатирәләре.	16.01	
36	**Матурлыкның безгә ничек тәэсир итүен аңларга тырышабыз.(8 сәг.)**	Матурлык дөньяны коткара.	19.01	
37		Көннәрем гөрләп торсын.	23.01	
38		Каен – урман чибәре.	26.01	
39		Каен – урман чибәре.	30.01	
40		Бөтен дөнья ак кына.	02.02	
41		Язгы моң.	6.02	
42		Серле күк.	9.02	
43		Матурлык дөньясы.	13.02	
44	**Җирдә кеше булу өчен, кеше күпме юллар үтә.(15 сәг)**	Туган як – Идел көзгесендә.	16.02	
45		Туган көнгә – салават күпере	20.02	
46		Табигать – серле дөнья	23.02	
47		Батулла “Терек-терек кырмыска”	27.02	
48		Аккошлар-сак кошлар.	2.03	
49		Сандугач – табигать җырчысы.	6.03	
50		Тылсымлы, кодрәтле үлән. Г.Хәсәнов “Абага”	9.03	
51		Кирлемән маҗаралары	13.03	
52		Урман докторы.	16.03	
53		Гөмбәләр серен белү кирәк.	20.03	
54		Бану әби сабагы.	23.03	
55		Татар халык ашлары.	3.04	
56		Балалар дөньясы.	6.04	
57		Бүрек-нәни көчек.	10.04	
58		“Җирдә кеше булу өчен, кеше күпме юллар үтә” бүлеген йомгаклау	13.04	
59	**Сәнгать дөньясының үзенә генә хас үзенчәлекләрен ачыклыйбыз. (4 сәг.)**	Бәбкә үстерү кыенлыклары	17.04	
60		Чыпчыкның да үз җыры бар	20.04	
61		Яз галәмәтләре	24.04	
62		А.Алиш “Сертотмас үрдәк”	27.04	
63	**Үткәне булмаган халыкның киләчәге**	Һәркемгә үз Ватаны кадерле Зур тарихлы батыр халкым	1.05	
64		Г.Вәлиева “Карт алаша колагы”.	4.05	

65	**юк.Туган ил турында уйланабыз. (7 сәг.)**	Балачакның онытылмас мизгелләре	8.05	
66		Н.Каштан “Әрем исе”	11.05	
67		Сөю – иң куәтле дәва	15.05	
68		Кыю очучылар. Ш.Рәкыйпов “Төнге очыш”	18.05	

Әдәбият

1. Г. М. Сафиуллина, Ф. Ф. Хәсәнова, Ә. Г. Мөхәммәтҗанова. Әдәби уку: 4 нче сыйныф]: Дәреслек. 3 кисәктә. 1 кисәк. — Казан: «Мәгариф — Вакыт” нәшрияты, 2014.
2. Г. М. Сафиуллина, Ф. Ф. Хәсәнова, Ә. Г. Мөхәммәтҗанова. Әдәби уку: 4 нче сыйныф: Дәреслек. 3 кисәктә. 2 кисәк. — Казан: «Мәгариф — Вакыт» нәшрияты, 2014.
3. Г. М. Сафиуллина, Ф. Ф. Хәсәнова, Ә. Г. Мөхәммәтҗанова. Әдәби уку: 4 нче сыйныф: Дәреслек. 3 кисәктә. 3 кисәк. — Казан: «Мәгариф — Вакыт» нәшрияты, 2014
4. Г. М. Сафиуллина, Ф. Ф. Хәсәнова, Ә. Г. Мөхәммәтҗанова. Әдәби уку: 4 нче сыйныф: Методик кулланма. — Казан:«Мәгариф — Вакыт» нәшрияты, 2014

Мәгълүмати-электрон ресурслар

1. balarf.**ru**/
2. gzalilova.narod.ru/present_tat.htm
3. belem.ru
4.edu.tatar.ru